

Biuletyn misjologiczno-religioznawczy (129)**Nazwy Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce.
Perspektywa socjologiczna, językoznawcza oraz religioznawcza
(stan na dzień 27 października 2025 r.)****Wstęp**

„**K**ościół i związki wyznaniowe” to termin używany na określenie nowych ruchów religijnych. Kategoria ta obejmuje wewnętrznie zróżnicowane organizacje, z których większość rozwija się w Polsce od końca lat 80. XX stulecia. Oferują one odpowiedzi na fundamentalne pytania egzystencjalne człowieka oraz zaspokojenie jego podstawowych potrzeb: materialnych, psychicznych, religijnych, duchowych¹. W sensie ogólnym (szerokim) Kościoły² to zorganizowane grupy religijne, które głoszą określoną naukę o zbawieniu, gromadzą wyznawców danej religii lub poszczególne jej odłamy. W znaczeniu węższym nazwa ta dotyczy tych wspólnot chrześcijańskich, które wskutek historycznego rozwoju stały się wielkimi pod względem przestrzennym i demograficznym oraz osiągnęły pewien stopień instytucjonalizacji. Mniejsze społeczności – o charakterze regionalnym lub lokalnym – odróżniające się pod względem dogmatycznym, kultowym i organizacyjnym od tradycyjnych Kościołów chrześcijańskich

¹ E. Barker, *Nowe ruchy religijne*, wyd. 2, Kraków 2012, 91; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, Lublin 2017, 16, 76.

² Pojęcie „Kościoł” oznacza w chrześcijaństwie Mistyczne Ciało Chrystusa, Lud Boży, wspólnotę wiernych, instytucję hierarchicznie zorganizowaną. Może też być komponentem nazwy jakiegoś związku wyznaniowego. Termin „kościół” to budynek przeznaczony dla celów liturgicznych lub jedna z form organizacji religijnej; zob. „Kościół”, w: *Encyklopedia katolicka*, red. B. Migut, R. Sawa i in., t. 9, Lublin 2002, kol. 993–94, 1025.

bądź powstające z wielkich religii niechrześcijańskich – nazywa się w socjologii związkami wyznaniowymi, zborami, zrzeszeniami, stowarzyszeniami, ruchami³. W praktyce jednak wiele małych ugrupowań przyjmuje nazwę „Kościoł” – także część tych wspólnot, które dawniej uznawano za sekty⁴.

1. Pojęcie „Kościoła”

Na ogół pojęcie „Kościoła” stosuje się do grup religijnych, które pochodzą z tradycji chrześcijańskiej. Słowo to nie jest terminem opisowym, lecz normatywnym – opartym na konkretnej treści (doktrynie) i odnoszącym się do pewnego wzorca. Stąd też może być tylko jeden Kościół chrześcijański – mimo rozbicia na wiele odłamów, z których każdy rości sobie prawo do reprezentowania zarówno całości, jak też ideału⁵.

Z socjologicznego punktu widzenia termin „Kościół” oznacza pewien typ organizacji społecznej, która w ramach określonej religii uznaje relację człowieka do rzeczywistości nadnaturalnej (Boga). Wspólnota taka

³ A. Zwoliński, „Próba syntezy zjawiska sekty”, w: *Sekty. Społeczne i prawno-polityczne aspekty zjawiska. Zbiór studiów*, red. I. Kamiński, M. Płodowski, Olsztyn 2009, 36; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, 58.

⁴ Według danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji na 196 zarejestrowanych Kościołów i związków wyznaniowych 93 ma w swojej nazwie słowo „Kościół”; *Rejestr Kościołów i innych związków wyznaniowych*, <https://www.gov.pl/web/mswia/rejestr-kosciolow-i-innych-zwiazkow-wyznaniowych>; *Kościół i inne związki wyznaniowe, których stosunki z Państwem są uregulowane ustawami partykularnymi*, <https://www.gov.pl/web/mswia/koscioly-i-inne-zwiazki-wyznaniowe-ktorych-stosunki-z-panstwem-sa-uregulowane-ustawami-partykularnymi> [dostęp 31.10.2025]; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, 58; zob. R. Brożyniak, M. Winiarczyk-Kossakowska, *Mniejszości wyznaniowe w Polsce. Prawo wewnętrzne (statutowe)*, Warszawa 2014, 1061–78.

⁵ J. Mariański, „Kościół i związki wyznaniowe”, w: *Leksykon socjologii religii*, red. M. Libiszowska-Żółtkowska, J. Mariański, Warszawa 2004, 198–99; M. Libiszowska-Żółtkowska, „Homo religiosus – niezbywalna przypadłość człowieka losu. Casus pastafarian”, w: *Społeczeństwo – Kultura – Religia. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Stachowskiemu*, red. J. Kojkoł, B. Guzowska, R. Wójtowicz, Gdynia 2015, 33; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, 59; zob. P. Star-mach, *Kościół pontyfikatu Jana Pawła II wobec zjawiska sekt i nowych ruchów religijnych jako problemu duszpasterskiego*, Kraków 2014, 93.

ma zinstytucjonalizowany charakter. Przyjmuje otwartą postawę na istniejące i obowiązujące w danym społeczeństwie wartości integrujące (uniwersalizm)⁶.

Socjologowie podkreślają, że funkcjonowanie Kościołów zależy od kontekstu społeczno-kulturowego. Proces instytucjonalizacji religii zajmuje ważne miejsce w rozwoju kultury. Chrześcijaństwo – uznawane najpierw za odłam judaizmu – stopniowo przekształcało się w samodzielną, zinstytucjonalizowaną wspólnotę religijną⁷.

Kościół – który zaspokaja potrzeby jednostki, integruje ludzi i obejmuje wszystkich członków społeczeństwa – posiada uniwersalny wymiar. W warunkach zróżnicowania stosunków z państwem i sfer życia publicznego może przyjmować rozmaite postawy – od identyfikacji z istniejącym porządkiem społecznym, przez radykalny sprzeciw wobec niego, po formalne oddzielenie się. Kościoły – reprezentujące oraz przekazujące podstawowe wartości kulturowe – wywierają znaczący wpływ na życie społeczeństwa. Potwierdzają religijny porządek i pomagają jednostkom w socjalizacji⁸.

2. Dzisiejsza interpretacja chrześcijaństwa

Współczesny człowiek chce sam podejmować decyzje – także w kwestiach religijnych. Dawniej w Kościele katolickim dominował typ „chrześcijanina konfesyjnego”, uznającego cały depozyt prawd objawionych, dogmatycznych, rytualno-kultowych i prawnych. Dzisiaj przeważa kategoria „chrześcijanina wybierającego”, przyjmującego tylko niektóre komponenty z własnej religii i często łączącego je z treściami innego pochodzenia

⁶ J. Mariański, „Kościół i związki wyznaniowe”, 199; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, 59; zob. W. Piwowarski, *Socjologia religii*, Lublin 1996, 71–72; P. Chrzczonowicz, *Sekty destrukcyjne. Wybrane zagadnienia prawne, kryminologiczne i społeczne*, Toruń 2013, 171.

⁷ J. Mariański, „Kościół i związki wyznaniowe”, 199; „Pozycja chrześcijaństwa wśród religii światowych”, w: E. Troeltsch, *Religia, kultura, filozofia. Wybór pism*, Poznań 2006, 84; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, 59; zob. M. Libiszowska-Żółtkowska, „Uczestnicy nowych ruchów religijnych – z badawczych doświadczeń socjologa”, w: *Metodologiczne problemy badań nad religijnością*, red. J. Mariański, S.H. Zaręba, Ząbki 2002, 82.

⁸ J. Mariański, „Kościół i związki wyznaniowe”, 199; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, 59–60.

(synkretyzm)⁹. W ten sposób dochodzi do zakwestionowania fundamentów chrześcijaństwa, przy jednoczesnym pojawieniu się rozmaitych form religijności, mistycyzmu czy duchowości. Obecny „rynek religijny” dostarcza wielu ofert do wyboru. Poszerza się też krąg osób umieszczających siebie poza religiami i wyznaniem¹⁰.

Zamiennie ze słowem „religia” używa się dziś terminu „wyznanie” – choć oba pojęcia mają różny zakres znaczeniowy. Wynika to z ich stopniowania. Zgodnie z takim podejściem wyznanie posiada jedną obowiązującą doktrynę, natomiast religia – zajmując wyższy poziom w tej hierarchii – jest zróżnicowana pod względem doktrynalnym¹¹.

3. Kościół i związek wyznaniowy według Konstytucji

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. podkreśla, że Kościoły i związki wyznaniowe są równouprawnione. Władze zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych, filozoficznych. Zapewniają możliwość ich publicznego wyrażania. Stosunki między państwem a Kościołami oraz innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania autonomii i niezależności każdej ze stron, a także współdziałania dla dobra jednostki oraz społeczeństwa¹².

⁹ Synkretyzm (gr. *synkretismos* – „wspólne postępowanie na sposób kreteński”), scalanie, łączenie w jedną całość różnych – często sprzecznych – tradycji i wierzeń religijnych, poglądów filozoficznych, psychologicznych, społecznych, literackich. Pojęcie to odnosi się zarówno do procesów zespalania, jak też ich rezultatu w postaci nowego jakościowo ruchu, kultu bądź religii. Synkretyzmowi mogą ulegać aspekty filozoficzne danej religii, elementy doktrynalne, kultyczne, symbole, idee, struktura organizacyjna. Odrzuca on trwałość i niezmienność zasad konstytuujących religię oraz ignoruje rygorystykę doktrynalną. Nieznana jest mu także racjonalna refleksja nad złożonością zjawisk religijnych, a uznając obce wpływy za własne, odchodzi od pierwotnej postaci danej religii; E. Sakowicz, „Synkretyzm”, w: *Encyklopedia katolicka*, red. E. Gigilewicz, t. 18, Lublin 2013, kol. 1338; E. Sakowicz, „Synkretyzm religijny”, *Collectanea Theologica* 84 (2014) nr 1, 180–81.

¹⁰ J. Mariański, „Kościół i związki wyznaniowe”, 199–200; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, 60.

¹¹ A. Rykała, *Mniejszości religijne w Polsce. Geneza, struktury przestrzenne, tło etniczne*, Łódź 2011, 27; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, 60.

¹² Dz.U. z 1997 nr 78, poz. 483, art. 25; J. Dziobek-Romański, „Funkcjonowanie sekty w polskim systemie prawnym. Zagadnienia wybrane”, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie* 3 (1999) nr 5, 22; Z. Pasek,

Konstytucja nie precyzuje jednak, co rozumie przez Kościoły i związki wyznaniowe. Wprowadzając określenie „inne”, stawia znak równości między tymi rzeczywistościami – jako wspólnotami religijnymi. Można stąd wysunąć wniosek, że Kościół staje się synonimem szczególnego rodzaju związku wyznaniowego. Natomiast związkiem wyznaniowym jest grupa religijna, która ma osobowość prawną. Wśród wspólnot – posiadających wpis do oficjalnego rejestru – wyróżnia się Kościoły i pozostałe związki wyznaniowe, które nie są wprawdzie Kościołami, ale jako prawnie zalegalizowane grupy spełniają kryteria związku religijnego¹³.

4. Kościoły i związki wyznaniowe zarejestrowane w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji

Kościoły i związki wyznaniowe w Polsce to zbiór 196 nazw, obejmujących grupy chrześcijańskie i niechrześcijańskie, należące do kategorii nowych ruchów związanych z religiami oraz tradycjami odległymi w czasie i przestrzeni¹⁴.

W rejestrze Kościołów i związków wyznaniowych z 27 października 2025 r. znajduje się 181 wspólnot o różnej przynależności religijnej oraz konfesyjnej (dział A i B) oraz 15 uregulowanych ustawami partykularnymi. Są tu grupy nawiązujące do chrześcijaństwa, judaizmu, islamu, hinduizmu, buddyzmu, neopogańskie, synkretyczne, ezoteryczno-okultystyczne.

Według prawa termin „Kościół” oznacza wspólnotę chrześcijańską, zaś związek wyznaniowy – niechrześcijańską. W praktyce zasada ta nie jest

„Państwo i samorządy wobec nowych ruchów religijnych w Polsce 1989–2004”, w: T. Alexiewicz, S. Beżnic, T. Doktor i in., *Walka, tolerancja, dialog, współpraca. Wobec sekt i nowych ruchów religijnych*, Warszawa 2005, 74–75; P. Chrzczonowicz, *Sekty destrukcyjne*, 94–95, 97; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, 61.

¹³ J. Mariański, „Kościół i związki wyznaniowe”, 200; P. Szuppe, *Nowe ruchy religijne z perspektywy teologiczno-duszpasterskiej Kościoła katolickiego*, 61; zob. M. Libiszowska-Żółtkowska, *Kościół i związki wyznaniowe w Polsce. Mały słownik*, Warszawa 2001, 7–8; M. Piestrak, „Prawo a sekty i okultyzm”, *Pedagogia Ojcostwa* (2011) nr 2, 169; M. Guzik-Makaruk, „Sekta religijna a obowiązujący system prawa karnego. Wokół definicji i jej potrzeby”, w: *Kontrowersyjne grupy kultowe i sekty. Analiza psychologiczna i prawna*, red. M. Gajewski, Kraków 2011, 208–209.

¹⁴ Z. Pasek, K. Skowronek, „Co onomasta ma z religioznawcą? Ku onomastyce interdyscyplinarnej (na przykładzie nazw Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce)”, *Onomastica* (2008–2009) r. 53, 14.

przestrzegana: chrześcijańskie pojęcie „Kościoła” przejęli polscy neopoganie (*Rodzimy Kościół Polski, Polski Kościół Słowiański*)¹⁵.

Nadawanie nazwy jest praktyką, w której kontekst zakłada wiele możliwych odniesień, znaczeń. Analizując bogactwo określeń Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce wpisanych do rejestru Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, jak również tych, które formalnie o to nie zabiegają, pojawia się pewien dylemat: co faktycznie stanowi nazwę własną Kościoła bądź związku wyznaniowego – cała nazwa czy jakiś jej fragment? Podane niżej przykłady przedstawiają kilka schematów, określających różne związki religijne:

- *Zbór Ewangeliczny „Agape” w Poznaniu, Zbór Ewangeliczny „Betel” w Warszawie;*
- *Kościół Chrześcijański w Duchu Prawdy Pokoju, Kościół Chrześcijański „Jezus żyje”;*
- *Związek Wyznaniowy „Wierzę w Dobro Człowieka”, Związek Wyznaniowy Kwinarystów;*
- *Zachodni Zakon Sufi w Polsce, Zakon Braci Zjednoczenia Energetycznego*¹⁶.

Widać tu stały komponent nazwy, akcentujący tożsamość danej wspólnoty (wyraz lub zespół powielanych słów, dzięki któremu powstają określenia podobne pod kątem leksykalno-semantycznym i intertekstualne względem siebie) oraz człon identyfikacyjny (różnicujący nazwy w ramach pewnej grupy)¹⁷.

W nazwach poszczególnych kategorii można dostrzec dwie tendencje strukturalno-językowe: proces schematyzacji i dążenie do oryginalności, niepowtarzalności. Pierwsza ukazuje przynależność do określonego wyznania. W drugiej widać poczucie inności, a nawet swoistej „wyższości” jednej wspólnoty nad innymi oraz chęć właściwego zaoferowania pewnego „produktu religijnego”¹⁸.

Badając konstrukcję nazw Kościołów i związków religijnych, można dostrzec, że składają się one z kilku wyrazów. Najczęściej spotykanymi określeniami są:

1. *kościół (Kościół Chrześcijan Dnia Sobotniego, Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich w Polsce, Kościół Wolnych Chrześcijan w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół*

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże, 15.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

Chrystusowy w Polsce, Kościół Nowoapostolski w Polsce, Kościół Chrystusowy w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Ewangelicznych Chrześcijan w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Boży w Chrystusie, Kościół Zjednoczeniowy czyli Ruch pod Wezwaniem Ducha Świętego dla Zjednoczenia Chrześcijaństwa Światowego, Kościół Ewangeliczny „Misja Łaski”, Kościół Aktywnych Chrześcijan w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Reformowany Adwentystów Dnia Siódmego w Polsce, Kościół Chrześcijański w Duchu Prawdy Pokoju, Kościół Chrześcijański Pojednania, Kościół Chrześcijański „Arka” w Poznaniu, Kościół Jezusa Chrystusa w Kamiennej Górze, Kościół Ewangelicko-Prezbiteriański, Kościół Jezusa Chrystusa w Werbkowicach, Kościół „Chrystus dla Wszystkich” w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Miłosiernego Boga, Kościół w Radomiu, Chrześcijański Kościół Pełnej Ewangelii „Duch i Moc”, Rodzimy Kościół Polski, Chrześcijański Kościół Głosicieli Dobrej Nowiny, Polski Kościół Słowiański, Kościół Boży, Warszawski Kościół Chrystusowy, Kościół Remonstrantów Polskich, Kościół Boży w Polsce, Kościół Pentakostalny w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Chrześcijański „Wieczernik”, Kościół Starokatolicki w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Chrześcijański w Rypinie, Kościół Chrześcijański w Warszawie, Chrześcijański Kościół Dobra, Kościół Anglikański w Polsce, Kościół Panteistyczny „Pneuma”, Biblijny Kościół Baptystyczny, Chrześcijański Kościół „Maranatha” w Wiśle, Kościół Unitariański, Polski Kościół Dialogu, Chrześcijański Kościół „Dobra Nowina”, Kościół „Misja dla Polski”, Polski Ewangeliczny Kościół Braterski w Tarnowskich Górach, Kościół Jezusa Chrystusa Wiary Chrześcijańskiej, Kościół Nowego Przymierza w Lublinie, Kościół Ekklesia w Warszawie, Kościół Jezusa Chrystusa „Syjon” w Rzeszowie, Kościół Chrześcijański „Jezus Żyje”, Miejscowy Kościół w Lublinie, Kościół Słowo Życia, Kościół Chrześcijan w Rybniku, Lokalny Kościół w Elblągu, Kościół Chrześcijański „Otwarte Drzwi”, Warsaw International Church, Kościół Miłosierdzia Jezusowego, Kościół Ewangeliczny w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Chrześcijański „Słowo Wiary”, Kościół Chwały, Ewangeliczny Kościół Chrześcijański, Kościół Prezbiteriański, Kościół Armia Zbawienia w Rzeczypospolitej Polskiej, Polski Narodowy Katolicki Kościół w Rzeczypospolitej Polskiej, Ormiański Kościół Apostolski w Rzeczypospolitej Polskiej, Zrzeszenie Kościołów

- Chrystusowych w Rzeczypospolitej Polskiej, Ormiański Kościół Apostolski Katolikosatu Eczmiadzyńskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Dobrej Nadziei, Katolicki Kościół Narodowy w Polsce, Kościół Chrześcijański Zoe, Kościół „Chrześcijańska Wspólnota Jordan”, Odrodzony Kościół Starokatolicki, Ewangeliczny Kościół Metodystyczny w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Boga Żywego, Będącego Wsparciem i Podporą Prawdy, Kościół Światło Świata, Kościół Chrześcijan Pełnej Ewangelii Obóz Boży, Reformowany Kościół Katolicki w Polsce, Narodowy Kościół Katolicki, Kościół Naturalny, Wspólnota Ewangelicznych Kościołów Reformowanych w Polsce, Kościół Zmartwychwstałego, Kościół Ludzi Słońca, Kościół Prawosławny Tewahedo Św. Gabriela w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Katolicki w Rzeczypospolitej Polskiej, Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Ewangelicko-Reformowany w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Ewangelicko-Metodystyczny w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Polskokatolicki w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Katolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Starokatolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Zielonoświątkowy w Rzeczypospolitej Polskiej, Wschodni Kościół Staroobrzędowy);*
2. *związek (Związek Buddystów Zen „Bodhidharma”, Buddyjski Związek Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu, Związek Ajapa Yoga, Związek Badaczy Biblii w Rzeczypospolitej Polskiej, „Kanzeon” Związek Buddyjski, Ewangeliczny Związek Braterski w Rzeczypospolitej Polskiej, „Wspólnota Bez Bram” Mumon-Kai Związek Buddyjski Zen Rinzai w Rzeczypospolitej Polskiej, Związek Buddyjski Bencien Karma Kamtsang, Związek Buddyjski Khordong w Polsce, Związek Buddyjski Dak Shang Kagyu w Polsce, Związek Buddystów Czan, Związek Taoistów Tao Te King, Beit Polska – Związek Postępowych Gmin Żydowskich, Związek Tybetańskiego Bon „Sa Trik Er Sang”, Związek Buddyjski „Dzogzien Kunzang Cziuling” w Rzeczypospolitej Polskiej, Związek Buddyjski „Yeshe Khorlo” w Rzeczypospolitej Polskiej, Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej);*
 3. *wspólnota (Mesjańska Wspólnota Braci Polskich, Ewangeliczna Wspólnota Zielonoświątkowa, Chrześcijańska Wspólnota Zielonoświątkowa, Buddyjska Wspólnota Zen Kannon, Chrześcijańska*

Wspólnota Ewangeliczna, Chrześcijańska Wspólnota „Jezus Panem”, Wspólnota „Drzewo Oliwne”, Międzynarodowa Wspólnota Dżogczen-Namdagling, Chrześcijańska Wspólnota Mennonitów, Wspólnota Chrześcijańska „Wrocław dla Jezusa”, Chrześcijańska Wspólnota Braterska, Wspólnota Ewangelicznych Kościołów Reformowanych w Polsce);

4. *zbór (Stowarzyszenie Zborów Chrześcijan w Rzeczypospolitej Polskiej, Zbór Chrześcijański w Rzeczypospolitej Polskiej, Zbór w Wodzisławiu Śląskim, Zbór Ewangelicko-Baptystyczny w Katowicach, Zbór Ewangelicznych Chrześcijan w Duchu Apostolskim, Zbór Ewangeliczny „Agape” w Poznaniu, Mesjańskie Zbory Boże (Dnia Siódmego), Zbór Wolnych Chrześcijan w Jaworznie, Zbór Ewangelii Łaski, Zbór Ewangeliczny „Betel” w Warszawie, Rada Zborów Ewangelicznych) – pojęcie często używane na oznaczenie protestanckiej wspólnoty kongregacjonalistycznej¹⁹;*
5. *stowarzyszenie (Stowarzyszenie Badaczy Pisma Świętego w Polsce, Stowarzyszenie Zborów Chrześcijan w Rzeczypospolitej Polskiej, Uczniowie Ducha Świętego (Stowarzyszenie Panunistyczne), Stowarzyszenie Jedności Muzułmańskiej, Stowarzyszenie Chrześcijańskiej Nauki – Związek Wyznaniowy, Stowarzyszenie Muzułmańskie Ahmadiyya, Radha Govind Society of Poland, Medytacyjne Stowarzyszenie Najwyższej Mistrzyni Czing Hai w Polsce);*
6. *związek wyznaniowy (Stowarzyszenie Chrześcijańskiej Nauki – Związek Wyznaniowy, Związek Wyznaniowy „Wierzę w Dobro Człowieka”, Związek Wyznaniowy Kwinarystów, Związek Wyznaniowy Eckankar w Polsce, Chrześcijański Związek Wyznaniowy „Źródło”, Związek Wyznaniowy „Polska Chrześcijańska Służba”, Związek Wyznaniowy Singh Sabha Gurudwara w Rzeczypospolitej Polskiej, Związek Wyznaniowy Hindu Bhavan w Rzeczypospolitej Polskiej, Zachodniostłowiński Związek Wyznaniowy „Słowińska Wiara”, Związek Wyznaniowy Rodzimowierców Polskich Ród).*

Rzadziej występują terminy typu:

1. *ruch (Świecki Ruch Misyjny „Epifania”, Kościół Zjednoczeniowy czyli Ruch pod Wezwaniem Ducha Świętego dla Zjednoczenia Chrześcijaństwa Światowego, Ruch Świadomości Babadzi Herakhandi Samadź, Adwentyści Dnia Siódmego Ruch Reformacyjny w Rzeczypospolitej Polskiej, Ruch Chrześcijański MT28);*

¹⁹ Tamże, 16.

2. centrum (*Centrum Biblijne „Jezus jest Panem”, Centrum Chrześcijańskie „Nowa Fala”, Centrum Chrześcijańskie Kanaan, Chrześcijańskie Centrum „Pan jest Sztandarem”*);
3. misja (*Międzynarodowa Misja „Centrum Służby Życia” – Life Centre Ministries, Misja Pokoleń, Misja Buddyjska – Trzy Schronienia w Polsce, „Misja na Wschód” we Wrocławiu*);
4. gmina (*Niezależna Gmina Wyznania Mojżeszowego, Gmina Wyznaniowa Starozakonnych w Rzeczypospolitej Polskiej, Beit Polska – Związek Postępowych Gmin Żydowskich, Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej*);
5. społeczność (*Społeczność Chrześcijańska „Miejsce Odnowienia”, Ursynowska Społeczność Ewangeliczna, Mesjańska Społeczność Wywołanych*);
6. zakon (*Zachodni Zakon Sufi w Polsce, Zakon Braci Zjednoczenia Energetycznego, Ewangeliczny Zakon Braterski*);
7. zrzeszenie (*Zrzeszenie Wolnych Badaczy Pisma Świętego w Rzeczypospolitej Polskiej, Zrzeszenie Kościołów Chrystusowych w Rzeczypospolitej Polskiej*);
8. szkoła (*Szkoła Zen Kwan Um w Polsce, Lectorium Rosicrucianum, Międzynarodowa Szkoła Złotego Różokrzyża*);
9. towarzystwo (*Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny, Towarzystwo Biblijne w Polsce*);
10. instytut (*Instytut Wiedzy o Tożsamości „Misja Czaitanii”, Instytut Sardza Ling*);
11. zgromadzenie (*Islamskie Zgromadzenie Ahl-Ul-Bayt, Zgromadzenie Braci i Sióstr Politeistów*);
12. wiara (*Wiara Bahá’í, Rodzima Wiara*);
13. unia (*Unia Ewangelikalna w Rzeczypospolitej Polskiej, Polska Unia Buddyjska*);
14. rada (*Polska Rada Ekumeniczna, Rada Zborów Ewangelicznych*);
15. związek religijny (*Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej, Karaïmski Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej*).

Sporadycznie pojawiają się nazwy:

1. uniwersytet (*Światowy Uniwersytet Duchowy Brahma Kumaris w Polsce*);
2. uczniowie (*Uczniowie Ducha Świętego [Stowarzyszenie Pan-unistyczne]*);
3. świadkowie (*Świadkowie Jehowy w Polsce*);
4. ligmincha (*Ligmincha Polska*);

5. dom (*Dom Izraela Polania*);
6. liga (*Liga Muzułmańska w Rzeczypospolitej Polskiej*);
7. sangha (*Sangha „Dogen Zenji”*);
8. wyznawcy (*Wyznawcy Słońca*);
9. cerkiew (*Staroprawosławna Cerkiew Staroobrzędowców*);
10. ośrodek (*Ośrodek Wietnamskiego Buddyzmu w Polsce*);
11. kongregacja religijna (*Kongregacja Religijna Zakonu Rycerskiego Świętego Jakuba Apostoła*);
12. alians (*Alians Ewangeliczny w Rzeczypospolitej Polskiej*).

Większość z tych nazw łączy idea wspólnotowego przeżycia religijnego²⁰.

Mówiąc o różnych nazwach, warto spojrzeć na terminy, które z pozoru wydają się identyczne i dlatego wymagają religioznawczego komentarza. Należą do nich słowa:

1. ewangelicki (*Kościół Ewangelicko-Prezbiteriański, Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Ewangelicko-Reformowany w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w Rzeczypospolitej Polskiej, Zbór Ewangelicko-Baptystyczny w Katowicach*);
2. ewangeliczny (*Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Ewangelicznych Chrześcijan w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Ewangeliczny „Misja Łaski”, Polski Ewangeliczny Kościół Braterski w Tarnowskich Górach, Kościół Ewangeliczny w Rzeczypospolitej Polskiej, Ewangeliczny Kościół Chrześcijański, Ewangeliczny Kościół Metodystyczny w Rzeczypospolitej Polskiej, Ewangeliczny Związek Braterski w Rzeczypospolitej Polskiej, Ewangeliczna Wspólnota Zielonoświątkowa, Chrześcijańska Wspólnota Ewangeliczna, Zbór Ewangelicznych Chrześcijan w Duchu Apostolskim, Zbór Ewangeliczny „Agape” w Poznaniu, Zbór Ewangeliczny „Betel” w Warszawie, Rada Zborów Ewangelicznych, Ursynowska Społeczność Ewangeliczna, Alians Ewangeliczny w Rzeczypospolitej Polskiej*);
3. ewangelikalny (*Unia Ewangelikalna w Rzeczypospolitej Polskiej*)²¹.

Powyższe nazwy różnią się znaczeniowo. Określenie *ewangelicki* oznacza Kościoły tzw. pierwszej reformacji (dzieło Lutra i Kalwina) przyjmujące chrzest dzieci²². Pojęcie *ewangeliczny* odnosi się do Kościołów po-

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże, 17.

²² T.J. Zieliński, *Protestantyzm ewangelikalny. Studium specyfiki religijnej*, wyd. 2, Katowice 2014, 20; zob. W. Szczurba, „Reformacyjne korzenie

wstałych na późniejszym etapie rozwoju protestantyzmu, praktykujących chrzest dorosłych. Termin *ewangelikalny* występuje nie tylko jako element protestanckiego dyskursu religijnego, ale również przesłanie, wyrażające dystans młodych ludzi ze wspólnot protestanckich wobec wiary starszego pokolenia z własnych zborów²³. Słowo to charakteryzuje nurt protestanckiego chrześcijaństwa, którego istotę stanowią: koncentracja – pobożnościowa i teologiczna – na osobie Jezusa Chrystusa, zwłaszcza Jego śmierci krzyżowej; uznanie Pisma Świętego za ostateczny autorytet w sprawach duchowości, doktryny i etyki; podkreślanie znaczenia nawrócenia lub „nowego narodzenia” jako przemieniającego życie doświadczenia religijnego; dzielenie się wiarą przez ewangelizację²⁴.

Istnieją także nazwy grup ujęte w cudzysłów (*Kościół Ewangeliczny „Misja Łąski”*, *Kościół Chrześcijański „Arka”* w Poznaniu, *Kościół „Chrystus dla Wszystkich”* w Rzeczypospolitej Polskiej, *Chrześcijański Kościół Pełnej Ewangelii „Duch i Moc”*, *Kościół Chrześcijański „Wieczernik”*, *Kościół Panteistyczny „Pneuma”*, *Chrześcijański Kościół „Maranatha”* w Wiśle, *Chrześcijański Kościół „Dobra Nowina”*, *Kościół „Misja dla Polski”*, *Kościół Jezusa Chrystusa „Syjon”* w Rzeszowie, *Kościół Chrześcijański „Jezus Żyje”*, *Kościół Chrześcijański „Otwarte Drzwi”*, *Kościół Chrześcijański „Słowo Wiary”*, *Kościół „Chrześcijańska Wspólnota Jordan”*, *Związek Buddystów Zen „Bodhidharma”*, *„Kanzeon” Związek Buddyjski*, *„Wspólnota Bez Bram” Mumon-Kai Związek Buddyjski Zen Rinzai* w Rzeczypospolitej Polskiej, *Związek Tybetańskiego Bon „Sa Trik Er Sang”*, *Związek Buddyjski „Dzogcien Kunzang Cziuling”* w Rzeczypospolitej Polskiej, *Związek Buddyjski „Yeshe Khorlo”* w Rzeczypospolitej Polskiej, *Chrześcijańska Wspólnota „Jezus Panem”*, *Wspólnota „Drzewo Oliwne”*, *Wspólnota Chrześcijańska „Wrocław dla Jezusa”*, *Zbór Ewangeliczny „Agape”* w Poznaniu, *Zbór Ewangeliczny „Betel”* w Warszawie, *Związek Wyznaniowy „Wierzę w Dobro Człowieka”*, *Chrześcijański Związek Wyznaniowy „Źródło”*, *Związek Wyznaniowy „Polska Chrześcijańska Służba”*, *Zachodniosłowiański Związek Wyznaniowy „Słowiańska Wiara”*, *Świecki Ruch Misyjny „Epifania”*, *Centrum Biblijne „Jezus jest Panem”*, *Centrum Chrześcijańskie „Nowa Fala”*, *Chrześcijańskie Centrum „Pan jest Sztandarem”*, *Międzynarodowa Misja „Centrum Służby Życia”* – *Life*

ewangelikalizmu”, w: *Ewangelikalizm polski wobec wyzwań współczesności*, red. S. Smolarz, S. Torbus, W. Kowalewski, Wrocław 2013, 15.

²³ Z. Pasek, K. Skowronek, „Co onomasta ma z religioznawcą?”, 17–18.

²⁴ T.J. Zieliński, *Protestantyzm ewangelikalny*, 16; A.P. Kluczyński, „Ewangelikalne chrześcijaństwo wobec judaizmu”, *Collectanea Theologica* 85 (2015) nr 3, 67–68; zob. W. Szczerba, „Reformacyjne korzenie ewangelikalizmu”, 16.

Centre Ministries, „*Misja na Wschód*” we Wrocławiu, *Spółeczność Chrześcijańska „Miejsce Odnowienia”*, *Instytut Wiedzy o Tożsamości „Misja Czaitanii”*, *Sangha „Dogen Zenji”*). Ukazują one charakter danej wspólnoty, odzwierciedlając jej wymiar teologiczny lub aksjologiczny²⁵.

Nazwy stosowane na określenie rozmaitych grup kultowych są próbą nadania sensu istniejącej rzeczywistości w ramach różnych konfesji, Kościołów czy związków wyznaniowych. Wpisują się też w ideę pluralizmu religijnego, gdzie „duchowe oferty” konkurują ze sobą i alternatywnymi propozycjami świeckich ideologii²⁶.

Traktując syntetycznie nazwy omawianych wspólnot, można wskazać na istniejącą tu pewną prawidłowość. Stanowią one swoistą „opowieść” różnych grup, zawierającą własne i uniwersalne przesłanie (doświadczenie) religijne. Ukazują stosunek człowieka do Boga, Absolutu, Istoty Najwyższej, informując jednocześnie o świecie, który dzięki takiemu odniesieniu nabiera określonego celu, sensu, wartości²⁷.

Analizując terminologię używaną w nazwach rozmaitych organizacji religijnych, można posłużyć się swoistym schematem narracyjnym, pozwalającym wyodrębnić we wszystkich grupach charakterystyczne momenty. Należą do nich: powołanie wspólnoty przez Istotę Najwyższą; odkrycie własnego miejsca w świecie; posiadane dary, charyzmaty; misja, posłannictwo, działanie; cel ostateczny²⁸.

Dla każdej grupy religijnej istotne znaczenie ma wyznanie wiary (*credo*). Pojawia się ono często w pojęciach typu: *Kościół Miłosiernego Boga*, *Związek Wyznaniowy Eckankar w Polsce* (termin używany w sikhijskich tekstach mistycznych z XV w. na określenie Jedyne Boga), *Uczniowie Ducha Świętego (Stowarzyszenie Panunistyczne)*²⁹.

Pewnego komentarza wymagają nazwy: *Kościół Panteistyczny „Pneuma”* oraz *Zgromadzenie Braci i Sióstr Politeistów*. Występujące tu słowa *panteizm* czy *politeizm* są wynikiem specyficznej wiedzy tych, którzy je stworzyli. Jest to oznaka scjentyzacji prawd duchowych, religijnych oraz manifestacja nowej duchowości, przeświadczenia, że „wielość bóstw” stanowi tylko kulturową manifestację jednego, prawdziwego Absolutu. Podobne przekonanie widać w określeniu: *Zakon Braci Zjednoczenia*

²⁵ Z. Pasek, K. Skowronek, „Co onomasta ma z religioznawcą?”, 18.

²⁶ Tamże, 19–20.

²⁷ Tamże, 21.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, 22.

Energetycznego. Słowo *energia* wyraża – zgodnie z ruchem New Age – kosmiczną Jaźń, bezosobowy Absolut³⁰.

Istnieją grupy zawierające w nazwie własną przynależność duchową, typ relacji z Bogiem. Można go przedstawić przy pomocy: konstrukcji wyrażającej relację zależności między Bogiem a ludzką wspólnotą (*Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich w Polsce* [adwentyzm]), *Kościół Chrystusowy w Polsce* [ewangelikalizm], *Kościół Boży w Chrystusie* [zielonoświątkowcy]), swoistego wyznania wiary (*Centrum Biblijne „Jezus jest Panem”* [zielonoświątkowcy])³¹.

Dla wiernych różnych Kościołów i związków wyznaniowych ważne miejsce zajmuje usytuowanie ich grupy w konkretnej tradycji, wyznaczające jej religijną tożsamość. Często pojawia się nawiązanie do religii, odległej w czasie lub wskazanie istotnego momentu dla rozwoju danej wspólnoty. Warto wymienić tu: *Kościół Pentakostalny w Rzeczypospolitej Polskiej*, *Kościół Zielonoświątkowy w Rzeczypospolitej Polskiej*. Obydwie organizacje nawiązują do Pięćdziesiątnicy, biblijnego wydarzenia Zesłania Ducha Świętego (Dz 2,1–13)³².

Wierzenia dawnych Słowian (neopoganizm) reprezentują grupy: *Rodzimy Kościół Polski*, *Polski Kościół Słowiański*, *Rodzima Wiara*, *Zachodniosłowiański Związek Wyznaniowy „Słowiańska Wiara”*, *Związek Wyznaniowy Rodzimowierców Polskich Ród*). Terminologia ta podkreśla etniczny charakter wspólnoty³³.

Istotne miejsce zajmuje usytuowanie przestrzenne danej grupy. W wielu nazwach protestanckich wspólnot występują miejscowości, a nawet dzielnice miast: *Kościół Chrześcijański „Arka” w Poznaniu*, *Kościół Jezusa Chrystusa w Kamiennej Górze*, *Kościół Jezusa Chrystusa w Werbkowicach*, *Kościół w Radomiu*, *Warszawski Kościół Chrystusowy*, *Kościół Chrześcijański w Rypinie*, *Kościół Chrześcijański w Warszawie*, *Chrześcijański Kościół „Maranatha” w Wiśle*, *Polski Ewangeliczny Kościół Braterski w Tarnowskich Górach*, *Kościół Nowego Przymierza w Lublinie*, *Kościół Ekklesia w Warszawie*, *Kościół Jezusa Chrystusa „Syjon” w Rzeszowie*, *Miejscowy Kościół w Lublinie*, *Kościół Chrześcijan w Rybniku*, *Lokalny Kościół w Elblągu*, *Warsaw International Church*, *Wspólnota Chrześcijańska „Wrocław dla Jezusa”*, *Zbór w Wodzisławiu Śląskim*, *Zbór Ewangelicko-Baptystyczny w Katowicach*, *Zbór Ewangeliczny „Agape”*

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże, 22–23.

³² Tamże, 23.

³³ Tamże.

w Poznaniu, Zbór Wolnych Chrześcijan w Jaworznie, Zbór Ewangeliczny „Betel” w Warszawie, „Misja na Wschód” we Wrocławiu, Ursynowska Społeczność Ewangeliczna³⁴.

Przy omawianiu powyższego aspektu warto przyrzeć się trzem nazwom: *Warszawski Kościół Chrystusowy* (ewangeliczny protestantyzm), *Kościół Jezusa Chrystusa „Syjon” w Rzeszowie*, *Wspólnota Chrześcijańska „Wrocław dla Jezusa”* (charyzmatyczne chrześcijaństwo). Pierwsza nazwa akcentuje lokalny aspekt grupy. Zabieg taki może mieć nie tylko wymiar przestrzenny, ale także teologiczny, doktrynalny. W drugim określeniu słowo *Rzeszów* ukazuje zakres nazwy (funkcja denotacyjna), a *Syjon* wyraża jej znaczenie, treść, wartość (funkcja konotacyjno-aksjologiczna), symbolizując Ziemię Obiecaną, w której Bóg mieszka ze swoim ludem. Trzeci termin podkreśla ideę wspólnotowego oddania się Bogu³⁵.

W Polsce występuje spora liczba Kościołów lokalnych. Są to grupy funkcjonujące wewnątrz ewangelikalizmu. Głoszą one, że miejscowość ma być czynnikiem jednoczącym chrześcijan. Członkowie tego rodzaju wspólnot uznają lokalny zbór za podstawową jednostkę organizacyjną Kościoła powszechnego. W nazewnictwie tym widać odwołanie do tradycji apostołskiej wczesnego chrześcijaństwa, bez podziałów, z licznymi Kościołami miejscowymi. Ich hasło: „jedna miejscowość – jeden Kościół” wzywa do połączenia się ewangelicznych grup w danym mieście, by stanowić jeden organizm. Efektem tego jest powstanie kolejnego, nowego tworu, pogłębiającego istniejący już podział³⁶.

W określeniach związków wyznaniowych, które mają w nazwach miejscowości lub dzielnice miast, widać chęć odróżniania się jednej grupy od innych. Należy również dostrzec tendencję antylokalizacyjną w licznych wyrażeniach, jak choćby *Stowarzyszenie Chrześcijańskiej Nauki – Związek Wyznaniowy*, prezentujących duży poziom ogólności w sensie konfesyjnym i terytorialnym³⁷.

Ważny element znaczeniowy wyrażają nazwy wspólnoty, ukazujące jej wyjątkowość oraz szczególny charakter. Przykładami są: *Kościół Ewangeliczny „Misja Łaski”*, *Kościół Chrześcijański w Duchu Prawdy Pokoju*, *Kościół Chrześcijański Pojednania*, *Kościół Miłosiernego Boga*, *Chrześcijański Kościół Pełnej Ewangelii*, *„Duch i Moc”*, *Chrześcijański Kościół Dobra*, *Polski Kościół Dialogu*, *Kościół Chrześcijański „Otwarte Drzwi”*,

³⁴ Tamże, 24.

³⁵ Tamże, 24–25.

³⁶ Tamże, 25.

³⁷ Tamże.

Kościół Chrześcijański „Słowo Wiary”, Kościół Chwały, Kościół Dobrej Nadziei, Kościół Boga Żywego, Będącego Wsparciem i Podporą Prawdy, Kościół Światło Świata, Zbór Ewangelicznych Chrześcijan w Duchu Apostolskim, Związek Wyznaniowy „Wierzę w Dobro Człowieka”, Międzynarodowa Misja „Centrum Służby Życia” – Life Centre Ministries, Misja Pokoleń, Społeczność Chrześcijańska „Miejsce Odnowienia”. W innych nazwach występują istotne dla danej grupy komponenty teologiczne: *Kościół Chrześcijan Dnia Sobotniego, Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościół Reformowany Adwentystów Dnia Siódmego w Polsce, Chrześcijański Kościół Głosicieli Dobrej Nowiny, Kościół Chrześcijański „Wieczernik”, Chrześcijański Kościół „Maranatha” w Wiśle, Chrześcijański Kościół „Dobra Nowina”, Mesjańskie Zbory Boże (Dnia Siódmego), Świecki Ruch Misyjny „Epifania”, Adwentyści Dnia Siódmego Ruch Reformacyjny w Rzeczypospolitej Polskiej.* Określenia te stanowią swoistą deklarację doktryny religijnej grup, podkreślających znaczenie chrześcijańskiej wiary, duchowości, otwartości, jedności, misyjności, ewangelizacji, święcenia soboty³⁸.

Warto wspomnieć także nazwę *Kościół Katolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej*. Powstała ona z połączenia dwóch słów – imienia Matki Bożej i łacińskiego terminu oznaczającego życie (*vita*), akcentując silny kult maryjny we wspólnocie³⁹.

W tym kontekście należy również przypomnieć nazwy grup, wywodzących się z ruchu badackiego: *Związek Badaczy Biblii w Rzeczypospolitej Polskiej, Stowarzyszenie Badaczy Pisma Świętego w Polsce, Zrzeszenie Wolnych Badaczy Pisma Świętego w Rzeczypospolitej Polskiej*. Dla wymienionych wspólnot priorytetem jest „badanie Pisma”, będące swoistą deklaracją „studiowania” Biblii. W takim podejściu widać postawę gnostyczną: zbawienie uzyskuje się dzięki wiedzy, poznaniu. Publikacje omawianych grup odsyłają do naukowych opracowań, mających potwierdzać nadchodzącą katastrofę i koniec świata⁴⁰.

Oprócz wspólnot parachrześcijańskich, zachęcających do „badania Pisma”, istnieją grupy niechrześcijańskie, dla których „studiowanie” stanowi priorytet. Aspekt ten oddają nazwy: *Instytut Wiedzy o Tożsamości „Misja Czaitanii”, Światowy Uniwersytet Duchowy Brahma Kumaris w Polsce*⁴¹.

³⁸ Tamże.

³⁹ Tamże, 25–26.

⁴⁰ Tamże, 26.

⁴¹ Tamże.

Wiele organizacji zawiera w swoich nazwach charakterystykę własnej misji, posłannictwa, oczekiwanego podejścia do świata i ludzkości. Ukazują one ostateczny cel życia człowieka, stając się drogą prowadzącą do zbawienia, wyzwolenia, oświecenia dla ich wyznawców. Wśród tego rodzaju określeń szczególnie miejsce zajmują: *Kościół Wolnych Chrześcijan w Rzeczypospolitej Polskiej*, *Kościół Ewangelicznych Chrześcijan w Rzeczypospolitej Polskiej*, *Kościół Aktywnych Chrześcijan w Rzeczypospolitej Polskiej*. Nazwy te ukazują konkretne postawy, jakimi mają wyróżniać się chrześcijanie: wolność, życie zgodne z Ewangelią, aktywność⁴².

Liczne nazwy Kościołów i związków wyznaniowych zawierają deklaracje, odnoszące się do sposobu „bycia w świecie” danej wspólnoty. Można tu dostrzec dwie tendencje, które wyrażają aktywność (dynamizm) i pasywność (bierność)⁴³.

Określenia niektórych grup podkreślają gotowość do uczestnictwa w świecie, prowadzenia misji, głoszenia Ewangelii, przekazywania prawdy, troski o życie, pokój, dialog. Wymiar ten występuje głównie w nazwach grup chrześcijańskich: *Kościół Ewangeliczny „Misja Łaski”*, *Kościół Chrześcijański w Duchu Prawdy Pokoju*, *Chrześcijański Kościół Głosicieli Dobrej Nowiny*, *Chrześcijański Kościół Dobra*, *Polski Kościół Dialogu*, *Chrześcijański Kościół „Dobra Nowina”*, *Kościół „Misja dla Polski”*, *Zbór Ewangelii Łaski*, *Związek Wyznaniowy „Polska Chrześcijańska Służba”*, *Świecki Ruch Misyjny „Epifania”*, *Międzynarodowa Misja „Centrum Służby Życia”* – *Life Centre Ministries*, *Misja Pokoleń*, *„Misja na Wschód” we Wrocławiu*. Powyższe wspólnoty działają na płaszczyznach: ewangelizacyjnej, charytatywnej, opiekuńczo-wychowawczej. Ich członkowie należą do różnych wyznań chrześcijańskich, głównie ewangelicznych⁴⁴.

Szczególny typ aktywności widać w nazwie *Kościół Armia Zbawienia w Rzeczypospolitej Polskiej*. Chrześcijaństwo jest tu duchową walką, w której Bóg potrzebuje armii. Określenie to kojarzy się z „militarną” formą ludzkiej działalności, będącą tylko środkiem uświęcającym ostateczny cel – zbawienie własne oraz innych ludzi. Wszyscy członkowie Armii Zbawienia przyjmują zasady wiary, składają przysięgę wojskową, która zastępuje chrzest. Obowiązuje ich całkowite posłuszeństwo wobec przywódców, praca ewangelizacyjna lub charytatywna⁴⁵.

⁴² Tamże, 26–27.

⁴³ Tamże, 27.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Tamże.

Postawę pasywną prezentują grupy orientalne, wywodzące się z kultury Indii i Dalekiego Wschodu. Głoszą one znaczenie świadomości, rozwoju duchowego, medytacji. Aspekty te podkreślają nazwy: *Związek Buddyśtów Zen „Bodhidharma”*, *„Wspólnota bez Bram” Mumon-Kai Związek Buddyjski Zen Rinzaï w Rzeczypospolitej Polskiej*, *Buddyjska Wspólnota Zen Kannon*, *Medytacyjne Stowarzyszenie Najwyższej Mistrzyni Czing Hai w Polsce*, *Ruch Świadomości Babadźi Herakhandi Samadź*, *Szkoła Zen Kwan Um w Polsce*, *Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny*, *Instytut Wiedzy o Tożsamości „Misja Czaitanii”*, *Światowy Uniwersytet Duchowy Brahma Kumaris w Polsce*. Kluczowymi terminami są: medytacja, świadomość, tożsamość, duchowość. Pojęcia te stanowią fundament wielu hinduistycznych i buddyjskich wspólnot. Zawierają przekonanie, że zbawienie dokonuje się dzięki wewnętrznej przemianie człowieka, opartej na duchowym rozwoju, osiągnięciu wyższego poziomu świadomości⁴⁶.

Nawiązanie do motywu ziemskiej drogi występuje w nazwie *Lectorium Rosicrucianum*, *Międzynarodowa Szkoła Złotego Różokrzyża*. Członkowie tej organizacji uznają poziome ramię krzyża za symbol życia w świecie, które rozgrywa się między przeciwieństwami. Pionowe wskazuje na promieniującą, boską siłę, ukazującą człowiekowi istnienie wyższego świata i wzywającą go do podążania ku tej rzeczywistości. Kto chce iść ścieżką Różokrzyża, ma uczyć się wszystkiego od początku. Wyposażony w odpowiednią wiedzę musi odnaleźć własną drogę i kroczyć nią w wolności⁴⁷.

Niektóre grupy religijne wskazuje na cel ostateczny. Wymiar ten podkreślają nazwy: *Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich w Polsce*, *Kościół Zjednoczeniowy czyli Ruch pod Wezwaniem Ducha Świętego dla Zjednoczenia Chrześcijaństwa Światowego*. Pierwsza podkreśla czas bliskiego końca świata i nastania dnia paruzji. Druga akcentuje element zjednoczenia, a nawet przewyższenia wszystkich religii przez stworzenie jednego Kościoła, obejmującego całą ludzkość i stanowiącego „nową społeczność”⁴⁸.

Zakończenie

Pod pojęciem „Kościołów i związków wyznaniowych” należy rozumieć wewnętrznie zróżnicowany zespół organizacji, które starają się udzielać odpowiedzi na fundamentalne pytania człowieka, oferując zaspokojenie

⁴⁶ Tamże, 28.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Tamże, 28–29.

jego podstawowych potrzeb, zwłaszcza natury filozoficznej, religijnej, duchowej.

W znaczeniu szerokim Kościoły to zorganizowane grupy religijne, głoszące określoną naukę o zbawieniu, gromadzące wyznawców danej religii lub poszczególne jej odłamy. W rozumieniu węższym nazwa ta dotyczy tych wspólnot chrześcijańskich, które wskutek historycznego rozwoju stały się wielkimi pod względem przestrzennym i demograficznym oraz osiągnęły pewien stopień instytucjonalizacji. Mniejsze społeczności – różniące się pod względem dogmatycznym, kultowym i organizacyjnym od tradycyjnych Kościołów chrześcijańskich lub powstające z wielkich religii niechrześcijańskich – socjologia nazywa związkami wyznaniowymi, zbarami, zrzeszeniami, stowarzyszeniami, ruchami.

Według Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej Kościoły i związki wyznaniowe są równoprawne. Kościół staje się synonimem szczególnego rodzaju związku wyznaniowego. Natomiast związkiem wyznaniowym jest grupa religijna, która ma osobowość prawną. Wśród wspólnot – posiadających wpis do oficjalnego rejestru – wyróżnia się Kościoły i pozostałe związki wyznaniowe, które nie są Kościołami, ale jako prawnie zarejestrowane grupy spełniają kryteria związku religijnego.

W kategorii „Kościoły i związki wyznaniowe” Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji wymienia 196 wspólnot. Należą do niej grupy chrześcijańskie i niechrześcijańskie, związane z religiami oraz tradycjami odległymi w czasie i przestrzeni.

Badając konstrukcję nazw Kościołów i związków religijnych, można dostrzec, że składają się one z kilku wyrazów. Najczęściej spotykanymi określeniami są: kościół, związek, wspólnota, zbór, stowarzyszenie, związek wyznaniowy. Rzadziej występują terminy typu: ruch, centrum, misja, gmina, społeczność, zakon, zrzeszenie, szkoła, towarzystwo, instytut, zgromadzenie, wiara, unia, rada, związek religijny. Sporadycznie pojawiają się nazwy: uniwersytet, uczniowie, świadkowie, ligmincha, dom, liga, sangha, wyznawcy, cerkiew, ośrodek, kongregacja religijna, alians.

Traktując syntetycznie nazwy omawianych wspólnot, trzeba wskazać na istniejącą tu pewną prawidłowość. Stanowią one swoistą „opowieść” różnych grup, zawierającą własne i uniwersalne przesłanie (doświadczenie) religijne. Ukazują stosunek człowieka do Boga, Absolutu, Istoty Najwyższej, informując jednocześnie o świecie, który dzięki takiemu odniesieniu nabiera określonego celu, sensu, wartości.

Analizując terminologię używaną w nazwach rozmaitych organizacji religijnych, można posłużyć się swoistym schematem narracyjnym, pozwalającym wyodrębnić we wszystkich grupach charakterystyczne

momenty. Należą do nich: powołanie wspólnoty przez Istotę Najwyższą; odkrycie własnego miejsca w świecie; posiadane dary; misja, posłannictwo, działanie; cel ostateczny.

Paweł Szuppe